Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

Alžběta Piorecká

Plzeň 2026

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Společnost a politika

Bakalářská práce

Transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

Alžběta Piorecká

Vedoucí práce:
Mgr. Lukáš Dirga, Ph.D.
Katedra sociologie a sociální práce
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2026

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody“ vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Plzni, dne ……

Jméno a příjmení

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Lukáši Dirgovi, Ph.D. za vedení, odborné rady a podnětné připomínky. Dále děkuji respondentům za ochotu a cenné informace.

Obsah

Úvod 6
1. Teoretické ukotvení práce 9
1.1. Vězení jako sociální systém 9
1.1.1. Vězeňská subkultura 11
1.2. Gender identita 13
1.2.1. Performativita genderu 14
1.2.2. Transgender v českém kontextu 15
1.3. Transgender osoby ve vězeňství 17
1.3.1. Problematika transgender osob v českém vězeňství 18
1.3.2. Problematika transgender osob ve vězeňství v zahraničí 20
2. Metodologie 22
2.1. Analýza dat 24
3. Zjištění 26
Závěr 37
Seznam použité literatury a pramenů 39
Resumé 47
Přílohy 48

Úvod

Veřejná diskuse o transgender osobách rapidně sílí. Tento fenomén pravděpodobně odráží nárůst počtu transgender, které svou identitu otevřeně komunikují a projevují i v širší společnosti (Kolk et al., 2025). Stejně tak v českém prostředí je reflektován nárůst počtu transgender osob (Hlávka, 2024; ČT24, 2026). Důraz je kladen na otevřené vystupování a projevování transgender identity navzdory rizikům, která z jejich transparentnosti plynou. Transgender osoby čelí v první řadě rizikům společenského stigmatu. Veřejný diskurs přispívá ke konstrukci vnímání transgender osob ve společnosti, přičemž dochází ke vzniku stereotypních sociálních reprezentací, které nemusí odpovídat realitě. Aktuálně lze pozorovat progresivní přístup společnosti k tomuto tématu, vzhledem k tomu, že studie ukazují nižší míru stigmatizace a pozitivní trend v přijímání transgender identity příslušných jedinců (Jensen et al., 2023). Navzdory tomuto trendu však transgender osoby čelí rizikům fyzických a psychických výzev čtyřikrát častěji než cisgender osoby (Meerwijk a Sevelius, 2017). Transgender osoby tedy stále čelí zvýšeným rizikům v rámci každodenního života. Při běžných činnostech transgender osobám hrozí různé formy diskriminace a tato situace přetrvává.

Pojmenovaná rizika byla zjištěna na základě výzkumů, které zkoumají transgender osoby ve společnosti obecně (Jensen et al., 2023; Meerwijk a Sevelius, 2017). V kontextu vězeňství je postavení transgender osob ovlivněno několika dalšími faktory, které vyplývají z tak specifického prostředí, jako je instituce pro výkon trestu odnětí svobody. Tématem transgender osob ve vězeňství se zabýval nejeden zahraniční výzkum (Bandyopadhyay a Mazumdar, 2025; Routh et al., 2017). Zpravidla však reflektují vězeňství optikou transgender osob, méně často jaký dopad má přítomnost transgender osoby v tomto prostředí. Téma je za poslední dvě dekády v zahraničním diskurzu velmi diskutované. Často se neobejde bez kontroverzí a pobouření společnosti. Více pozornosti je standardně věnováno případům, ve kterých jsou legislativní nastavení příslušných států méně přísná a tím pádem snadněji zneužitelná (Bell, 2025). Naopak některé případy se staly zásadními pro formování legislativy příslušného státu v kontextu umisťování osob do mužských či ženských věznic pro výkon trestu odnětí svobody (Rutherford, 2023). Umisťování

transgender osob do výkonu trestu odnětí svobody je problematické z několika důvodů, prakticky nelze aplikovat univerzální nástroj funkční pro všechny případy tak, aby bylo vždy možné předejít všem náležitostem, které prokazatelně vyplynou pro vězeňství, ostatní vězněné osoby nebo transgender osobu.

Přesná data o celkovém počtu transgender osob v české společnosti jsou obtížně dohledatelná. Ústavní soud konstatoval, že genderová identita není pro stát nosnou informací (Ústavní soud ČR, 2021). Změna úředního pohlaví je legislativně upravována § 21 až 23 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 373/2011 Sb.). Zásadní změnou pro Českou republiku v přístupu k transgender osobám byla změna právě tohoto zákona v roce 2025, která eliminuje povinnost zásahu do těla jedince pro úřední změnu pohlaví. Po této změně je však daná osoba evidována číslem v rodném čísle a písmenem pohlaví (M/F), ke kterému byla změna uskutečněna. Administrativně tak není možné identifikovat, zda se jedná o cisgender, nebo transgender muže či ženu. Pro bližší představu je možné uvést, že k genderově rozmanité či nebinární identitě se v roce 2024 hlásilo 0,4 % českých obyvatel (Národní ústav duševního zdraví, 2024). Alespoň z tohoto údaje lze identifikovat, že se nejedná o velkou skupinu v naší populaci, v žádném případě však není možné ji vynechávat, obzvláště v tak specifickém tématu, jako je umístění pro výkon trestu odnětí svobody. Toto téma nabývá na důležitosti faktem, že české vězeňství je členěno binárně, na ženské a mužské věznice / oddíly.

S nárůstem počtu transgender osob ve společnosti lze očekávat i častější případy odsouzení transgender osob k výkonu trestu odnětí svobody a je třeba, aby na tuto skutečnost bylo vězeňství co nejlépe připraveno. Toho lze docílit mimo jiné získáváním znalostí a edukací o příslušném fenoménu. V českém prostředí ale takové studie chybí. Celkově je téma transgender osob výrazně méně prozkoumáno a obzvláště v kontextu vězeňství. Tabuizace obou témat a nedostatek objektivních informací v rámci širší společnosti spíše posilují emoce. O vězeňství i transgender osobách veřejná diskuse v českém kontextu existuje, empiricky získaná data a na ně navazující akademická znalost

však nikoliv. Tento výzkum vzniká v návaznosti na výše uvedenou výzkumnou mezeru. Cílem této práce je analyzovat, jakým způsobem reflektují zaměstnanci věznic a osoby se žitou zkušeností transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Pomocí realizace vlastního terénního výzkumu odpovídám na výzkumnou otázku: Jakým způsobem je v českém vězeňství reflektováno téma výkonu trestu odnětí svobody u transgender osob a co uvedené o českém vězeňství vypovídá?

Práce je pro dosažení vytyčeného cíle rozdělena do dvou částí. Nejprve zpracovává dosavadní poznatky o představené problematice v kapitole teoretického ukotvení práce. Teoretické ukotvení je pak dále rozděleno na problematiku vězeňství a genderu samostatně a ve třetí podkapitole je zpracován průnik problematiky transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody v českém i zahraničním kontextu. Ve druhé části je pak věnován prostor popisu průběhu terénního výzkumu, popsána metodologie, analýza dat a jejich vyhodnocení.

1. Teoretické ukotvení práce

Tato práce představuje průnik genderových studií a penitenciární sociologie. Teoretické ukotvení této práce tak spočívá ve využití základních teorií a děl těchto oborů. Zásadními díly, která práce využívá, jsou Asylums od Ervinga Goffmana (1961), Sykesova (1958) The Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison nebo Gender Trouble od Judith Butler (1999) či Doing Gender od Dona H. Zimmermana a Candace West (1987). Tyto teorie představují současně základ pro uchopení konstrukce vězeňského systému a jeho subkultury. Pro předloženou práci je velmi důležité vězeňství chápat jako sociální systém a zároveň instituci, jež se musí řídit formálními náležitostmi. Kombinací klasických teorií penitenciární sociologie a genderových studií byl vytvořen základ pro analýzu problematiky transgender osob ve výkonu odnětí svobody v českém prostředí. Práce věnuje pozornost faktu, že vězeňství jakožto jednopohlavní instituce člení odsouzené striktně binárně. Z tohoto důvodu představuje pro vězeňský aparát umisťování a zacházení s transgender osobami výzvu.

V rámci jmenovaných děl využívá práce především konkrétní teoretické rámce, kterými jsou koncept totální instituce (Goffman, 1961), deprivační model, definování vězeňské subkultury (Sykes, 1958), dekonstrukce binarity a vzájemné závislosti genderu a pohlaví (Butler, 1999). Uvedené koncepty jsou detailně popsány níže. Současně se tato díla prolínají i v další literatuře, ze které práce čerpá teoretický základ.

1.1. Vězení jako sociální systém

Vězeňství je založeno primárně na zbavenosti svobody umístěného jedince (Foucault, 2000). Tato instituce je však mnohem více než jen místo, je prostředím, ve kterém je definována moc, je formováno pravidly, zároveň v něm však vznikají pravidla nezávisle na nadřazených autoritách. Fungování odsouzených se řídí primárně *trestaneckým kodexem*[1]. Jedná se o jednoduchý souhrn pravidel, který platí pro všechny odsouzené, je jimi vytvářen a regulován a zároveň má za účel udržovat jejich hierarchické uspořádání (Clemmer, 1958). Vězeňství sociologickou perspektivou je více sociálním systémem než

[1] Originálně *Prisoner's code* (Clemmer, 1958, s. 152–168).

institucí k umístění pro výkon trestu odnětí svobody. Samotné uvěžňování je staré jako společnost sama (Sykes, 1958). Vězeňství představuje sociální systém, ve kterém jsou všichni aktéři, ať už odsouzení, dozorci, či další personál věznice, nuceni přizpůsobovat své každodenní bytí, čas a sebeprezentaci (Dirga a Hasmanová Marhánková, 2014).

Odborná literatura pro základní vymezení charakteru vězeňství používá často koncept totální instituce od Ervinga Goffmana (Mertl, 2020; Nedbálková, 2003; Dirga et al., 2015). Tento koncept se vyznačuje konkrétními rysy zahrnutých institucí, jako jsou sirotčince, kasárna, psychiatrické léčebny, nebo právě věznice. Charakteristika, která je pro všechny totální instituce totožná, je oddělení chovanců instituce od okolního světa. Často nejen jejich vyčleněním ze společnosti, ale reálnými zdmi či zamčenými dveřmi (Goffman, 1961). Samotné totální instituce autor dále rozčleňuje do skupin dle jejich účelu. Věznice patří do třetí skupiny, která je uzpůsobena tak, aby ochránila společnost před nebezpečím, které separované osoby představují (ibid.).

Separace osob prostřednictvím totální instituce doprovází několik dalších atributů. Jedinci umístění do vězeňských zařízení vykonávají podle Goffmana práci, spánek a volnočasové aktivity na jednom místě a podléhají jedné autoritě. Každodenní činnosti probíhají ve skupinách, bez ohledu na individuální potřeby jedinců. Tyto aktivity jsou vykonávány podle přesného harmonogramu (ibid.). Dalším jevem, který doprovází totální instituce je tzv. *umrtvení já*[2]. Jedná se o proces, kdy se jedinec adaptuje na lhostejnost systému vůči jeho individualitě (ibid.). *Umrtvení já* je vysvětleno několika jevy, jako je omezení kontaktu s blízkými, omezení množství osobních věcí, nebo sjednocením oděvu pro všechny chovance. Se všemi je zacházeno stejně, mají stejná práva a stejné možnosti (Jose, 1968).

Ačkoliv Goffmanův koncept totální instituce precizně popisuje mechanismy moci a separace, v moderní sociologii je kritizován pro domněnku univerzálního chovance (ibid.). Teorie totální instituce a koncept *umrtvení já* pocházejí z díla přes půl staletí starého. V rámci jiných druhů totální instituce (v psychiatrické léčebně) bylo ale zjištěno, že se

[2] Originálně *Mortification of the self* (Goffman, 1961).

umrtvení já neprojevuje (Karmel, 1969). Abbott et al. (2020) však dokazují, že pro vězeňství je tento koncept stále platný. Dále přehlíží fakt, že vězení jako systém je formováno maskulinními normami a jinak dopadá na muže a na ženy. Ke kritice tohoto díla se přidává Nedbálková (2003) pro absenci reflexe genderové plasticity. Vnímání diverzity genderu v institucích bylo zavedeno až Joan Acker (1992), a to po více jak třiceti letech od vydání díla Asylums. Na instituci vězeňství aplikovala Dana Britton (1997) koncept *genderové instituce*[3] o dalších pět let později, téměř na přelomu tisíciletí.

1.1.1. Vězeňská subkultura

Vězeňství je maskulinní prostředí, nicméně bylo identifikováno, že uskupení vězněných osob se v ženských a mužských věznicích výrazně liší. Zatímco v ženských věznicích dominuje vytváření *pseudorodin* (Nedbálková, 2003), v mužských věznicích panuje hierarchické uspořádání na základě maskulinních indikátorů (Dirga et al., 2015). Společným jmenovatelem pro tato uskupení je však plnění stereotypních gender rolí. V ženských věznicích při vytváření *pseudohomosexuálních rodin* dochází k rozdělení feminní a maskulinní role. Tyto role jsou určeny již při vytváření páru, kdy žena s maskulinními atributy iniciuje partnerství se ženou s feminními atributy. Na základě této iniciativy následně vzniká vztah, který může být i platonický, a jeho účelem není primárně sexuální uspokojení (Nedbálková, 2003).

Naopak v mužských věznicích je performativita maskulinity projevována v rámci hierarchického uspořádání vězněných osob. Muži, kteří ve vězeňském prostředí chtějí dosáhnout vyššího postavení v této hierarchii, musí dokazovat svou maskulinitu denně. Nejčastěji se tak děje skrze velikost svalstva a míru fyzické síly. Moc a síla jsou ve vězeňském prostředí přisuzovanými atributy maskulinním jedincům (Dirga, 2017; Dirga et al., 2015). Gender role ve vězeňství není spojená pouze s identitou jedince. Je přímo vázaná na sexuální aktivity vězněných osob.

---

[3] Pojem *genderové instituce* znamená, že gender je přítomen v procesech, praktikách, obrazech a ideologiích a v rozdělení moci v různých sektorech společenského života (Acker 1992, s. 567).

Homosexuální vztahy, obzvláště v mužských věznicích, nejsou ryze homosexuální. Jedinec, který provádí penetraci utvrzuje svojí dominanci a maskulinitu mocí, kterou má nad jedincem, jež je penetrován (Robinson, 2011). Tímto aktem jsou jasně definovány gender role zúčastněných. Role v sexuálních aktivitách jsou předurčeny fyzickou stavbou. Ti, kteří mají drobnější tělesnou konstituci, jsou ve vězeňství označování termínem *punks* nebo *fags*. Stěžejním bodem pro tyto jedince je jejich submisivní role, která je spojena s feminní atributy. Naopak termínem *wolf* je označován maskulinní a dominantní aktér, který pronásleduje jiné vězně nejen sexuálně, ale také násilně (Sykes, 1958, s. 96–98). Vztahy ve věznici jsou často rozdělovány na pravou a nepravou homosexualitu (Nedbálková, 2003; Sexton et al., 2010). Gender role je v tomto případě klíčovým jevem, který definuje rozdíl mezi těmito dvěma termíny. Většina mužů ve výkonu trestu odnětí svobody se nepovažuje za pravé homosexuální jedince. Transgender osoby v mužských věznicích proto představují unikátní skupinu, která pomáhá vězněným osobám dekonstruovat podstatu pravých a nepravých homosexuálních vztahů (Erni 2013; Nedbálková, 2003).

Tělo hraje v mužském vězeňství velmi významnou roli. Z foucaultovské perspektivy lidské tělo přestává být pouhou biologickou schránkou a stává se klíčovým objektem mašinerie moci, která jej skrze techniky drezury a kódování chování rozkládá a znovu skládá jako efektivní nástroj k výkonu moci a k dosažení maximální poslušnosti (Foucault, 2000). Tělo definuje umístění v hierarchickém žebříčku a zároveň jeho budování výrazně ovlivňuje náplň času v této instituci. Mohutná tělesná stavba je tak stereotypně přisuzována mužům, drobná naopak ženám. Z tohoto důvodu je v heterogenním prostředí jako je vězeňství pak přisuzována role dle jeho těla. Ve vězeňství je vnímáno tělo jako druh kapitálu, vězněné osobě může zajistit bezpečí nebo zboží, k jehož získání nedisponuje jinými prostředky (Dirga, 2017). Tělo je tedy ve vězeňství způsob, kterým si odsouzený může zajistit přístup ke kompenzaci základních deprivací (Sykes, 1958). V případě transgender osob je však tělo možné vnímat jako zvýšení rizika absence bezpečí (Svoboda, 2017), dochází tedy k umocnění další Sykesovy deprivace.

1.2. Gender identita

Pro tuto kapitolu je nutné vymezit pojmy, se kterými bude dále pracováno, těmito termíny jsou především gender, nebo gender identita a pohlaví. U těchto termínů je v práci kombinován medicínský a sociologický náhled. Vzhledem k tomu, že výzkum zasazuje fenomén transgender osob, jakožto zastřešujícího pojmu genderových projevů v nichž lze pozorovat rozvolnění spojení pohlaví a gender identity (Dvořáčková, 2012; Hines 2007) do binárně nastaveného systému vězeňství. Tento systém se řídí umisťováním odsouzených do příslušných zařízení dle úředního pohlaví. Ze sociologického hlediska existuje několik pohledů, jakým způsobem na termíny gender / gender identita a pohlaví nahlížet. Jejich vzájemná závislost či oddělitelnost je předmětem několika diskusí, nehledě na jejich samotné vymezení (Butler, 1999; West a Zimmerman, 1987; Hines, 2007). Především jsou tyto fenomény standardně chápány binárně, nicméně jejich nahlížení sociologickou optikou binární nemůže být (Butler, 1999). Butler jde ještě dále a zpochybňuje i rigidní dělení na biologické pohlaví a sociální gender, kdy argumentuje, že i samotná kategorie *pohlaví* je od počátku genderovaná a produkovaná mocenskými diskurzy, které se snaží tělo kategorizovat pro účely reprodukčního řádu.

Termín gender / gender identita byl zaveden Robertem Stollerem (1964, s. 220) jako vědomí jedince, ke kterému pohlaví náleží, jako vědomí, zda *jsem muž* nebo *jsem žena,* tento termín odkazuje na vlastní vnímání jedince a jeho příslušnost k určitému pohlaví. Podle West a Zimmermana (1987) je gender definován jako sociální konstrukt, nebo dosažený status. Je to souhrn kulturně vytvořeného povědomí a přesvědčení o mužích a ženách, postojů k nim, o jejich emocích a chování, někdy i o jejich sexuální orientaci. Na gender lze také pohlížet jako na souhrn kulturně podmíněných konvencí, rolí a chování žen a mužů, respektive chlapců a dívek, včetně vztahů mezi nimi. Do genderových identit jsou řazeny cisgender, transgender, nebinární, genderqueer, genderově neutrální, agender, genderově fluidní a „třetí“ pohlaví (Národní zdravotnický informační portál, 2026b).

Termín pohlaví je primárně závislý na biologii a fyzické schránce. Pohlaví je dle West a Zimmermana (1987) určeno na společensky dohodnutých determinantech, kterými

mohou být genitálie, či chromozomální výbava jedince. Tyto znaky jsou známé již při narození jedince a dle nich je mu přiřazeno úřední pohlaví. Úřední pohlaví jedince je přiděleno na základě již zmíněných primárních pohlavních znaků (genitálie, chromozomální výbava) a sekundárních pohlavních znaků, které se projevují během puberty (například o tvar prsou, boků, výrazný ohryzek aj.) (Národní zdravotnický informační portál, 2026a). Ze sociologického hlediska je nahlížení konceptů pohlaví a gender založeno především na performativním modelu, tzn. koncepty jsou utvářeny skrze vystupování ve společnosti, nejsou statické a dané. Jedinec je v sociální interakci neustále činěn zodpovědným za svůj genderový projev, což znamená, že jeho chování je neustále posuzováno druhými z hlediska jeho adekvátnosti k dané kategorii (West a Zimmerman, 1987). Naopak z medicínského a byrokratického pohledu, je pohlaví dáno příslušnými náležitostmi a gender není nikterak reflektován. Tento přístup vychází z předpokladu, že pohlavní kategorie jsou objektivní, neměnné a biologicky determinované fakty (Callaghan, 2021).

1.2.1. Performativita genderu

Tradiční genderové stereotypy striktně bipolárně rozdělují očekávané charakteristiky. Zatímco mužský stereotyp je spojen s vlastní prosazením a zaměřením na individuální výkon, ženský stereotyp zdůrazňuje sounáležitost a péči o druhé. V rovině očekávaných priorit je u mužů akcentována pracovní sféra vyžadující kompetentnost, zatímco u žen se předpokládá orientace na rodinu a projevování vřelosti (Ang et al., 2004; Ellemers, 2018). Tyto ukazatele jsou však kulturně podmíněny, v některých kulturách to co chápeme v západním světě jako maskulinní může být vnímáno jako feminní a naopak (Fifková et al., 2008).

Performativitu genderu lze chápat taktéž jako pohlavní roli, její formování je ovlivněno jak psychogenními aspekty, tak biologií, zároveň do tohoto procesu vstupuje i vliv rodičů (Fifková et al., 2008). Gender identita a formy jejího vyjadřování, nebo chápaní společností v průběhu historie zažila několikero změn. Ať už se jedná o medicínské termíny, které upravují nazývání identity jedince v případě rozporu genderu a pohlaví[4]. Dalším

[4] Transvestismus, transsexualita, transgender.

podstatným přínosem bylo zjištění Eliase (1928), který oddělil transgender praktiky od homosexuality (cit. dle Fifková et al., 2008). Až v 60. letech 20. století začal být gender vnímán nezávislý na biologickém pohlaví (Hines, 2007). K dekonstrukci binarity a závislosti genderu na fyzickém pohlaví také přispěla Butler (1999) položením základů queer teorie.

Fyzickou schránku však nelze plnohodnotně oddělit od genderu jedince. Jedním z přístupů 70. let minulého století byly různé formy péče[5]. Koncept *genderové dysforie*[6] sehrál klíčovou roli v medicínské, sociální i politické sféře. Termín zavedl Money (1970) a později začal nahrazovat i v medicíně termín transsexuality. V 70. letech bylo jedincům po chirurgickém zákroku změny pohlaví doporučováno změnit lokalitu, jméno, udržovat svou identitu v tajnosti a vyhýbat se kontaktu s ostatními transgender osobami (Hines, 2007).

Aktuální přístup k transgender je však oproti 70. letem velmi odlišný. Odborná literatura se soustředí na well-being transgender osob, kdy možnost transparentního vyjadřování své gender identity a zároveň její respekt širší společností vede k tzv. g*enderové euforii*[7] (Grant et al., 2025). Stejně tak vyhýbání se kontaktu s ostatními transgender osobami je minulostí. Naopak je nyní běžnou praxí seskupování všech příslušníků LGBTQ+ komunity, příkladem mohou být *Pride* pochody rozšířené v západní společnosti. Postoje v celé společnosti vůči transgender osobám jsou ovlivněny kulturními faktory konkrétních zemí a velmi se odlišují například na základě míry religiozity příslušné země (Peterson, 2018).

1.2.2. Transgender v českém kontextu

První dochované informace o genderové dysforii v českém kontextu jsou datovány v roce 1942 (Fifková et al., 2008). V tomto díle pracovali autoři s termínem transsexuality,

---

[5] Hormonální léčba, operace.

[6] Dysforie představuje negativní pocit konfliktu mezi genderovými a pohlavními aspekty vlastního já (Beischel et al., 2022).

[7] Termín genderová euforie popisuje radostný pocit ze správnosti a akceptace genderové identity. Tento pocit je komplexní, jedinec jej prožívá individuálně i v závislosti na široké společnosti (Beischel et al., 2022).

který je v dnešním kontextu považován spíše za zastaralý, medicínský a více navázaný na tělo dané osoby (Hines, 2007). V rámci České republiky je rozdělování těchto termínu také nerelevantní, díky změně zákona č. 373/2011 Sb., která vešla v platnost 1. července 2025, je kladen větší důraz na identitu jedince[8]. Evropský výbor pro sociální práva (2018) konstatoval, že podmíněním právního uznání genderové identity podstoupením sterilizace[9] Česká republika porušuje čl. 11 odst. 1 Evropské sociální charty. Na základě usnesení Evropského výboru pro sociální práva došlo k novelizaci zákona č. 373/2011 Sb.. Po této změně není vyžadována ani hormonální terapie ani chirurgický zákrok sterilizace, pro dokončení úřední změny pohlaví.

Aktuálně se proces úřední změny pohlaví skládá ze čtyř fází, jejichž průběh trvá obvykle 6 až 12 měsíců. Začátek tohoto procesu je v současnosti podmíněn odborným posudkem sexuologa či jiného zdravotníka se specializací v oboru, který stanoví diagnózu transsexualismu / genderového nesouladu. Po potvrzení o zahájení péče pro změnu pohlaví může jedinec, kterého se změna týká, zažádat také o změnu jména. Poté následuje potvrzení o splnění podmínek pro úřední změnu pohlaví, které musí být doručena matričnímu úřadu do 3 pracovních dní. Tímto krokem je změna úředního pohlaví na základě poskytnuté péče ukončena (Česko, 2025b, s. 63–66). Diagnóza transsexualismu patří do kategorie Poruchy osobnosti a chování u dospělých, konkrétně označených kódem F64 – Poruchy pohlavní identity, konkrétně F64.0 – Transsexualismus[10] (ÚZIS ČR, 2026). Situace po změně podmínek úřední změny pohlaví v českém kontextu zatím nebyla analyzována vzhledem k tomu, že změna zákona č. 373/2011 Sb. proběhla před méně než devíti měsíci. Lze však

---

[8] V Nálezu č. 144/2024 Sb. je uvedeno: *„Jinými slovy, osobní autonomie zahrnuje i rozhodnutí člověka žít a vystupovat ve společnosti v souladu s tím, jakým člověkem se vážně a prokazatelně cítí být, a tedy i s tím, jak subjektivně vnímá svoje pohlaví“*(Česko. Ústavní soud 2024, s. 16).

[9] Chirurgický zákrok, který má za účel zneplodnění jedince.

[10] *„Žádost žít a být akceptován jako člen opačného pohlaví, obvykle spojený s pocitem nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo s jeho nevhodností, a s přáním chirurgického a hormonálního zásahu, aby tělo odpovídalo, pokud možno, preferovanému pohlaví.“* (ÚZIS ČR, 2026).

pozorovat změnu v počtu podání žádostí o tento úkon, který vzrostl šestinásobně oproti roku 2024. Podaných žádostí bylo evidováno více než jeden tisíc (ČT24, 2026).

1.3. Transgender osoby ve vězeňství

Pakes a Holt (2017) upozorňují na dvojí stigma na základě viditelné odlišnosti vězněných osob v kontextu vězněných migrantů. Tento koncept *dvojího trestu* lze aplikovat také na transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody (Van Hout a Crowley, 2021). Ve vězeňství se často identifikace gender identity (i sexuality) provádí skrze fyzický vzhled. Ne vždy ale lze na zjevné znaky spoléhat (Robinson, 2011). Sexton et al. (2010) poukazují, že kombinace transgender identity a pozice vězněné osoby umocňuje náročnost situace, ve které se jedinec nachází. V mužských věznicích je i častější fyzické násilí na transgender vězněných osobách oproti cisgender odsouzeným. Vězněné osoby s transgender identitou jsou častěji vystavovány sexuálnímu násilí a zároveň se potýkají s odlišnou zkušeností s institucionální odezvou a řešení problémů v rámci vězeňství (Sexton et al., 2010). Transgender osoby spadají do skupiny osob s největším rizikem sexuálního násilí ve věznicích. V prostředí mužských věznic zpravidla definuje jejich feminní vystupování, tím jsou v hierarchii, kterou formuje maskulinita, umístěni na spodní příčce (Erni, 2013).

Aby však tato práce mohla nabídnout hlubší vhled do problematiky transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody, je nutné reflektovat všechny aspekty plynoucí z umístění člena této skupiny do vězeňského prostředí. Podle odborné literatury představuje výkon trestu odnětí svobody riziko primárně pro bezpečnost transgender osob (Erni, 2013; Sexton et al., 2010; Bandyopadhyay a Mazumdar, 2025). Transgender osoby ve vězeňství jsou tak zpravidla chápány jako oběti, ať už fyzického, psychického či sexuálního násilí ze strany ostatních vězněných osob, personálu, nebo systému. Nicméně Robinson et al. (2024) upozorňuje na případ transgender ženy, jež byla pachatelkou sexuálního násilí na cisgender ženě po převozu do ženské věznice. Upozorňuje tak na to, že je třeba chránit transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody před ostatními, ale i naopak.

Při umisťování transgender osob v rámci vězeňského aparátu se bere na vědomí především bezpečnost (Robinson et al., 2024). V mnoha zemích je při umisťování osob do

výkonu trestu odnětí svobody aplikována tzv. *Genitalia-based placement Policy,* jedná se o umisťování osob do příslušných věznic dle jejich biologického pohlaví, bez ohledu na gender identitu (Erni, 2013). Proti tomuto přístupu stojí argumentace nutnosti vytvoření rovnováhy mezi nastavení pravidel pro stejné zacházení s transgender a cisgender vězněnými osobami, současně však s reflexí individuálních potřeb této menšinové odlišné skupiny (Sexton et al., 2010).

1.3.1. Problematika transgender osob v českém vězeňství

Pro umisťování osob do výkonu trestu odnětí svobody, se české vězeňství řídí zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen zákon č. 169/1999 Sb.), Vězeňská služba České republiky (dále jen Vězeňská služba) umisťuje odsouzené do konkrétních věznic dle rozhodnutí soudu, toto rozhodnutí určuje typ věznice a stupeň zabezpečení (Česko, 1999a). Dalšími determinanty pro umístění odsouzeného je druh programu zacházení v jednotlivých zařízeních, možnost poskytovat zdravotní služby a dle možností je brán zřetel i na místo pobytu blízkých osob. V neposlední řadě je však pro umístění odsouzeného pro výkon trestu odnětí svobody zohledňována i kapacita věznic a požadavky odsouzených či dalších oprávněných osob. Odsouzené osoby jsou umisťovány do mužských či ženských věznic dle jejich úředního pohlaví v souladu s § 7 a § 9 zákona č. 169/1999 Sb.. Úřední pohlaví, jak bylo již popsáno, je určeno při narození jedince dle primárních a sekundárních pohlavních znaků. Ačkoliv bylo změnou zákona č. 373/2011 Sb. umožněno podstoupit úřední změnu pohlaví bez jakéhokoliv zásahu do těla jedince, stále je pro úřední změnu pohlaví nutné tento proces dokončit (Česko, 2025b, s. 66). Osoby, které reflektují svůj genderový nesoulad, ale při odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody nemají plně dokončen proces úřední změny pohlaví, jsou tak umisťovány do výkonu trestu odnětí svobody bez reflexe jejich gender identity, na základě úředního pohlaví dle zákona č. 169/1999 Sb..

České vězeňství aktuálně nerozlišuje umisťování transgender osob při výkonu trestu odnětí svobody, nicméně k reflexi problematiky již dochází. Vnitřní předpisy, které by stanovily pravidla zacházení a umisťování transgender osob, zkrátka chybí (Svoboda, 2017;

Česko, 2025a). Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky (dále jen Generální ředitelství) odkazuje na Koncepci rozvoje vězeňství do roku 2035 (Česko, 2025a). V tomto dokumentu jsou osoby v procesu změny pohlaví nebo po něm označeny jako osoby ze zranitelných skupin. Koncepce rozvoje vězeňství do roku 2035 v rámci svých strategických cílů přesně uvádí, že je nutné:

„Posílit individualizované odborné zacházení s vězněnými osobami se specifickými kriminogenními riziky a potřebami (např. mladiství, odsouzené ženy, trvale pracovně nezařaditelní, odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování, doživotně odsouzení, odsouzení cizinci, velmi nebezpeční odsouzení, odsouzení národnostních a etnických menšin, LGBT+ osob se zaměřením na zacházení s trans lidmi) prostřednictvím diferenciace přístupů a zvyšování odborné kompetence zaměstnanců." (ibid., s. 85).

Naplnění tohoto cíle má být dosaženo vytvořením a implementací metodiky diferenciace přístupů pro specifické potřeby a realizací vzdělávacích modulů pro práci se specifickými skupinami.

Z dostupných dat již k umístění transgender osoby do výkonu trestu odnětí svobody došlo, a to několikrát (Schorm, 2025; Šabatová et al. 2019; Králová, 2025). U každého případu však bylo zjištěno, že průběh výkonu trestu odnětí svobody se výrazně lišil. Šabatová et al. (2019) uvádí, že odsouzená osoba byla 23 hodin ze dne separovaná. Jednalo se o transgender muže po dokončené úřední změně pohlaví. Tato změna proběhla dlouhou dobu před odsouzením, zmíněná osoba byla tedy umístěna do mužské věznice. Tento odsouzený byl ale vyloučen z kolektivu ostatních vězněných osob, stravoval se sám na cele, sám chodil do sprchy a volnočasové aktivity vykonával pouze za přítomnosti vychovatelky. Dané osobě bylo i odepíráno pracovní začlenění, o které jevila zájem. Až po systematické návštěvě byl tento jedinec zařazen do kolektivu ostatních odsouzených i pracovně. Toto zařazení neprovázely žádné známé problematické incidenty (Svoboda, 2017). Ačkoliv je Vězeňská služba povinna zajistit bezpečnost vězněných osob[11], preventivní izolace není přípustným způsobem řešení jejich potenciálního ohrožení.

[11] Dle § 35 vyhlášky č. 345/1999 Sb., vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (Česko, 1999b).

Dalším případem bylo umístění transgender muže, který naopak v době umístění do výkonu vazby neměl úřední změnu pohlaví dokončenou. Z tohoto důvodu byl zařazen na ženský oddíl. Jeho začlenění do kolektivu však proběhlo také bez problému (Schorm, 2025). Unikátním zdrojem o výkonu trestu odnětí svobody transgender osoby je autentická výpověď transgender muže, který úřední změnou pohlaví prošel během výkonu trestu odnětí svobody ze zdravotních důvodů (V Tranzu, 2025). Výpověď trans muže s osobní zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody nebyla nikterak negativní a s ohledem na situaci a okolnosti hodnotí průběh výkonu trestu odnětí svobody bez problémů. Byl přijat do kolektivu, problém neměl ani s vězeňským personálem.

Problematice transgender osob v českém vězeňství byla věnovaná pozornost již v roce 2017. S blížící se úpravou zákona č. 373/2011 Sb.[12] byl predikován nárůst transgender osob ve věznicích (Schorm, 2025). Ze stejného důvodu byl publikován článek ve čtvrtletníku Vězeňské služby na téma transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody (Svoboda, 2017, č. 4). V tomto článku je popisovaná situace za předešlých podmínek, tzn. podmínkou pro úřední změnu pohlaví byla sterilizace. Autor deklaruje, že umístění transgender jedinců nepochybně představuje zvýšení rizika šikany a napadení.

1.3.2. Problematika transgender osob ve vězeňství v zahraničí

Je složité určit, jakým způsobem je k transgender osobám ve výkonu trestu odnětí svobody obecně přistupováno v zahraničním kontextu, tato skutečnost je daná odlišností systémů vězeňství a současně přístupů jednotlivých států k gender identitě. Například ve Španělsku a Německu je gender identita určena na základě prohlášení – sebeurčení. Gender je v těchto případech respektován i státními institucemi (ARWS, 2025). Stejně tak v Kanadě je stanoveno, že osoby s odlišnou gender identitou od pohlaví přiřazeného při narození jsou umístěny do věznic odpovídajícím jejich genderu, zároveň jsou transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody oslovovány preferovanými zájmeny a jménem (Correctional Service Canada, 2024). Ve Skotsku byla praxe umisťování osob taktéž postavena na gender

[12] Předmětem úprav zákona je, mimo jiné, i připuštění změny pohlaví u osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence (Schorm, 2025).

identitě do případu Isly Bryson, která byla souzena za znásilnění dvou žen. Během soudního procesu prošla úřední změnou pohlaví. Od roku 2023 došlo tedy ke změně a dle genderu nesmí být umisťovány transgender ženy s násilnou minulostí vůči ženám (Rutherford, 2023). Případů ze zahraničí, které dále potvrzují o jak kontroverzní téma se jedná je celá řada. Nicméně jednotné funkční řešení stále nebylo objeveno. Ať už se vězeňství řídí gender identitou, či úředním pohlavím při umístění odsouzených, v každém případě jsou zde jistá rizika, kterým je nutné co nejefektivněji předcházet.[13]

Každopádně lze říci, že umisťování transgender osob je složitým úkolem. Samotný výkon trestu odnětí svobody pro transgender osoby je v zahraničním kontextu popisován jako složitější, rizikovější a nebezpečnější, než u cisgenderu. Odsouzení se potýkají se zastrašováním a násilím od spoluvězňů a zároveň s ignorací a zanedbáváním od vězeňského personálu. To vše z důvodu své odlišnosti (Brömdal et al., 2018). Téměř až polovina vězněných transgender osob se potýká se stigmatizací, již zmíněným násilím a jinými formami ponižování. Často opakujícím se problémem v akademických textech je hormonální léčba. Transgender osobám není tato forma medikace často zprostředkována (McCauley et al., 2018). Tento fakt jen potvrzuje zjištění negativního postoje vězeňského personálu, který často ve výzkumech rezonuje.

Pro shrnutí dosavadního poznání o transgender vězněných osobách lze využít čtyři nejčastější problémy se kterými se jedinci potýkají. V první řadě je to nesprávná klasifikace umístění. Transgender osoby jsou zpravidla umisťovány do mužských, či ženských věznic na základě jejich úředního pohlaví, nebo izolovaně. Z tohoto plyne několik dalších potíží. Jednou z nich je omezený přístup k nezbytným komoditám pro příslušný gender. Z důvodu izolovaného umístění transgender osoby čelí ztíženému přístupu ke vzdělání, práci a ostatním aktivitám, které ovlivňují jejich mentální i fyzické zdraví (Tripathy et al., 2023).

[13] Mimo umístění do ženských, či mužských věznic dle genderu nebo pohlaví, existuje již aplikované řešení – samostatný oddíl pro transgender osoby, který existuje ve věznici HMP Downview (BBC NEWS, 2019).

2. Metodologie

Analýza dat je prováděna na jedenácti polostrukturovaných rozhovorech (Hendl, 2005) uskutečněných s osobami s žitou zkušeností s vězeňstvím. Konkrétně s pěti osobami, které jsou ve vězeňském prostředí ve služebním poměru, dvěma osobami po výkonu trestu odnětí svobody, jejichž zkušenost je více jak deset let stará a se čtyřmi osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Rozhovory vedené s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody byly vedeny v prostředí věznice s ostrahou. Délka služební zkušenosti u příslušníků Vězeňské služby se pohybovala od dvou do pěti let, jeden z respondentů není již v aktivním služebním poměru. Osoby, které měly žitou zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody, se ve vězeňském prostředí nacházely v rozptylu od deseti měsíců do osmi let. Rozhovory byly uskutečňovány pouze s aktéry mužských věznic z důvodu dostupnosti a rozdělení vězeňské populace. Pro rok 2024 činil podíl mužů 91,5 % vězněných osob (Český statistický úřad, 2025).

Respondenti byli osloveni prostřednictvím společného kontaktu. Původním záměrem práce pro získávání dalších respondentů bylo využití metody sněhové koule. Tento způsob se však neosvědčil, jelikož žádný z respondentů, na výzvu o předání kontaktu dále nereagoval a to ani přes urgenci. Možnou příčinou této skutečnosti může být i institucionální riziko, které z poskytování rozhovorů mohou pro další respondenty plynout. Osm rozhovorů bylo provedeno osobně, dva pak prostřednictvím audiohovoru, jeden prostřednictvím videohovoru. Sedm rozhovorů bylo nahráváno po udělení souhlasu respondenta před spuštěním nahrávky a také po jejím spuštění. Čtyři rozhovory nahrávány nebyly z důvodu zákazu pořizování audio a video záznamů ve věznici. V tomto případě odpovědi byly zapisovány během rozhovorů s následným doplněním po ukončení každého rozhovoru.

Rozhovory probíhaly přibližně 40 minut. Na začátku byli respondenti seznámeni s tématem práce a účelem sběru těchto dat. Současně jim byl vysvětlen pojem transgender osoby jakožto jedince, jehož gender identita se neslučuje s pohlavím přisouzeným při narození, v některých případech bylo toto vysvětlení doplněno o konkrétní příklady, s jakou

formou projevu transgender identity je možné se setkat. Rozhovory byly vedeny s pomocí *topic-guidu*, tedy s připravenými okruhy, na které budou respondenti dotazování. Jeden z respondentů měl strukturu k dispozici před rozhovorem. Na základě získaných informací a zkušeností pak byl *topic-guid*e změněn a detailněji rozpracován. *Topic-guide* byl totožný pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, po této zkušenosti i pro příslušníky Vězeňské služby. Na základě první otázky, která směřovala na vlastní zkušenost s kontaktem s transgender osobou ve výkonu trestu odnětí svobody respondenti zpravidla začali sdílet vlastní narativy, které byly doplňovány dotazy na přístup ostatních aktérů vězeňství, vězeňského personálu a odsouzených, k dané osobě.

Před rozhovory s respondenty byla uskutečněna rešerše zahraničního a českého kontextu tématu transgender osob ve vězeňství. Po ukončení rozhovoru a nahrávky byly následně rozhovory přepsány a nahrávky vymazány. S audiozáznamy byla provedena komentovaná transkripce, tedy doslovný přepis včetně nonverbálních projevů respondenta (Hendl, 2005). Pro účely užití přímých citací v tomto výzkumu byly pak prvky označující nonverbální projevy odebrány za účelem zvýšení čitelnosti. S ohledem na citlivost informací získaných z výkonu zaměstnání respondentů a na ni navázaných pravidel vězeňství, je obzvláště kladen důraz na zachování jejich anonymity. Z tohoto důvodu práce neobsahuje bližší specifika o respondentech jako je konkrétní pozice, věk, nebo věznice ve které jsou zaměstnáni, či kde byli nebo jsou umístěni v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Pro účely interpretace zjištění jsou respondenti odlišeni číslem a zkratkami *(VTOS)* – osoby v / po výkonu trestu odnětí svobody a *(VS)* – příslušníci Vězeňské služby.

Rozhovory byly prováděny s aktéry mužských věznic z důvodu omezení dostupnosti respondentů s potřebnou zkušeností pro tento výzkum. Proto práce neobsahuje optiku vnímání transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích ženských. Pro doplnění obrazu byl pro analýzu využit veřejný rozhovor transgender muže, který větší část svého výkonu trestu odnětí svobody před úřední změnou pohlaví vykonával v ženské věznici v Olomouci (Králová, 2025).

Práce také využívá vyjádření[14] Generálního ředitelství (Příloha 1). Dotazy, vznesené vůči Generálnímu ředitelství, byly směřovány na problematiku transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody a metodiku, která případné zacházení a umisťování těchto osob upravuje. Mimo jiné bylo Generální ředitelství dotázáno i na počet transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Ani touto cestou se však nepodařilo získat přesný počet transgender osob v českém vězeňství. Získání těchto dat bylo zajištěno oficiální elektronickou žádostí.

2.1. Analýza dat

Analýza přepsaných rozhovorů byla provedena za pomoci principů tematické analýzy (Ahmed et al., 2025). Při analyzování získaných dat bylo postupováno dle Braun a Clarke (2006), které popsaly šest základních kroků tematické analýzy. První fáze představuje seznámení se s daty. Tento krok probíhal částečně při přepisu rozhovorů a následně při prvním čtení. Po seznámení se s daty probíhalo kódování, které bylo uskutečněno za použití počítačového programu Apple Numbers. Tato fáze obsahovala identifikaci jednotlivých kódů a k nim příslušných segmentů. Současně byly zapisovány poznámky, které sloužily k uspořádání velkého objemu dat. Výsledkem analýzy prvních rozhovorů byla úprava okruhu otázek, které byly respondentům v nadcházejících rozhovorech pokládány.

Ve třetí fázi bylo pro další krok procesu analýzy dat využito softwaru REQUAL. Kódy získané v první fázi byly následně při tomto kroku rozčleněny do jednotlivých témat. Dle postupu od Braun a Clarke (2006) následovala revize těchto témat a jejich vztahů v rámci kódů i celého souboru dat. Po identifikaci témat bylo přistoupeno k pátemu kroku, tedy pojmenování jednotlivých témat. Finálním krokem je vytvoření zprávy na základě získaných dat, která v této práci představuje nadcházející kapitolu zjištění.

Podstatou Tematické analýzy je uchopení celku skrze studium jeho částí, současně však s identifikací vzájemných vztahů těchto komponentů. Hlavní záměr je soustředěn na

[14] Poskytnuto na základě zákona č. 106/1999 Sb. O svobodném poskytování informací.

význam, kontext a interpretaci (Ahmed et al., 2025). Principy Tematické analýzy tak odpovídají potřebám předložené práce.

3. Zjištění

Ve všech jedenácti rozhovorech rezonovala témata chování vězňů, chování příslušníků Vězeňské služby a absence pravidel a norem pro umisťování transgender osob při výkonu trestu odnětí svobody. Respondenti vnímali nutnost odlišného zacházení a umístění od standardních pravidel pro vězněné osoby. Odlišné zacházení přímo navazuje na intenzivní predikci fyzické či psychické šikany, a sexuálního násilí, kterému by dle respondentů vězněná transgender osoba čelila. Predikce šikany přímo navazuje na reflexi chování vězněných osob i příslušníky Vězeňské služby. Důležitým fenoménem, který se v rozhovorech opakoval, byla také záměna transgender osob s osobami s homosexuální sexuální orientací a deklarace nízkého intelektu a empatie aktérů vězeňství. Tyto výroky zaznívaly jak ze strany příslušníků Vězeňské služby, tak z řad odsouzených.

Na základě rozhovorů byl identifikován přístup aktérů vězeňství vůči přítomnosti transgender osoby ve výkonu trestu. Celkově byla tato situace uchopována jako nepředstavitelná a nereálná. Ačkoliv měla téměř polovina zkušenost s přítomností transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, které byly zpravidla bez problémů a komplikací. Předpoklad šikany, násilí, sexuálního zneužívání, nebo jakéhokoliv jiného druhu rizika rezonoval téměř všemi rozhovory. S ohledem na uskutečnění sběru dat v prostředí mužských věznic / oddílů byla identifikována predikce šikany na základě předpokladu ženského genderu odsouzené transgender osoby. Zkušenost s transgender osobou, která se do kolektivu ostatních odsouzených začlenila bez problémů, byla vysvětlována jejím maskulinním vystupováním.

> *Respondent 3 (VS): „Ten kterej zapadl normálně do toho systému, tak ten se choval už taky jako žena, ale když třeba byly ňáký problémy, tak prostě se uměl ohradit i jako chlap. Jo, což je takový divný."*

Velkou roli hrál i aspekt umístění, apel na umístění a druh ostrahy, ze kterého plyne i předpoklad většinové charakteristiky ostatních vězněných osob. Důraz byl především kladen na trestný čin, za který by byly ostatní osoby ve výkonu trestu odnětí svobody umístěny. Vězeňští aktéři rozlišují velmi mezi násilnými činy a podvody, daňovými úniky, nebo například neplátci výživného. Ti, kteří jsou odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody

za násilnou trestní činnost jsou identifikováni jako nejpravděpodobnější iniciátoři případných výše uvedených rizik, kterým by transgender osoby mohly čelit. Naopak odsouzení za majetkovou trestní činnost, jsou považováni obecně za nenásilné, nekonfliktní a více zdrženlivé v kontextu možného konání jakýchkoliv z výše uvedených.

Dalším zjištěním je, že gender identita osoby ve výkonu trestu odnětí svobody není klíčová pro její hrozící riziko. Kromě proměnné druhu věznice, rozdělení a mentality ostatních vězněných osob, apelovali respondenti taktéž na charakter samotné transgender osoby. Nicméně se zohledněním všech těchto atributů bylo zjištěno, že gender identita jako taková nehraje roli v predikci šikany, ale toto riziko vyplývá z jakékoliv odlišnosti ve vězeňském prostředí. Diskriminace je ve vězeňství běžný fenomén, který byl identifikován na základě genderu a gender identity, či sexuality (Quiroga-Carrillo et al., 2024; Donohue et al., 2021), nebo rasy a národnosti (Pakes a Holt, 2017; Joly a Beckford, 2006).

> *Respondent 11 (VTOS): „V kriminále je buď cigán, nebo rasista, ten kriminál ho ze mě trochu udělal."*

Diskriminace ve vězeňském prostředí se projevuje především fyzickým násilím vůči osobě, která vykazuje prvky odlišnosti. Nejen výše popsané může být příčinou útoku. Významným důvodem pro fyzické napadení bývá taktéž chování ve věznici, konkrétně ti, kteří zprostředkovávají informace vězeňskému personálu o ostatních vězních čelí zvýšenému riziku (Blatníková, 2016). Další rizikovou skupinou v rámci českého vězeňství jsou jedinci, kteří byli odsouzeni za konkrétní druh trestné činnosti. Nejhorší postavení z tohoto hlediska mají vězni, kteří vykonávají trest za sexuální násilí na nezletilé osobě. Na případu vězně, který byl napaden neprodleně po převozu do věznice demonstroval jeden z respondentů standardní chování vězněné populace vůči tomuto druhu trestného činu.

> *Respondent 2 (VS): „Ten kluk přišel na celu, kde bylo dalších deset lidí. primárně se jako ptaji jakej paragraf, nebo za co tam jako ten člověk sedí. on jim to řek', samozřejmě začal blbě, řek' jim, že tam je za to, že měl sex se čtrnácti letou holkou a v ten moment už prostě dostal, zlomili mu rypák a jeli sme s nim na to. takže takovejch situací je tam tolik."*

Na tomto příkladu lze pozorovat jak nekompromisní je vězeňské prostředí, jak obvyklý je zde výskyt hrubého násilí a zároveň je zde možno pozorovat přímočaré uvažování vězněných osob, na které naráželi respondenti téměř ve všech rozhovorech. Vnímání světa optikou odsouzených je dle získaných výpovědí velmi jednoduché. Touto skutečností byla často vysvětlována obava z rizika fyzického, či sexuálního násilí na transgender osobách. Za předpokladu, že by do mužské věznice byla umístěna transgender žena s feminními projevy, bude vnímána jako vysoce zranitelný subjekt v prostředí, které je charakteristické nízkou mírou seberegulace a dominancí pudového jednání nad racionální úvahou. V tomto kontextu se sebeprezentace transgender ženy stává terčem v systému, kde je maskulinita definována skrze dominanci a kde chybí prostor pro domýšlení následků agresivního chování,

> *Respondent 7 (VTOS): „Tam to úplně žádný velký myslitelé nejsou. Tam jsou lidi, který když mají nějaký pnutí, nebo prostě mají potřebu nějakých pudů, tak to prostě jako udělaj.“*

Zajímavé je, že byl automaticky predikován druh méně závažné kriminální činnosti. Opakovaně bylo doporučováno umisťovat transgender osoby společně s nenásilnými a bezproblémovými odsouzenými osobami, na celu, na oddíl. Současně bylo ale deklarováno, že nejlepší možností umístění transgender osoby do výkonu trestu odnětí svobody je jakýkoliv druh separace. Respondenté tuto variantu navrhovali primárně jako preventivní opatření. Separací je míněno umístění transgender osoby pro předejití identifikovaným rizikům. Bylo doporučováno buď úplné oddělení (samostatná cela). Alternativně pak specializovaná oddělení, zvláštní oddíl, nebo případně zvláštní věznice vyčleněna pouze pro transgender osoby se speciálním proškolením zaměstnanců vztažené k této problematice. V tomto bodě bohužel však nedocházelo k reflexi aktuálního stavu českého vězeňství, na který samotní aktéři během rozhovorů upozorňovali. Dlouhodobě totiž český vězeňský systém čelí výzvám přeplnění kapacit věznic a nízkého stavu zaměstnanců. V České republice se nachází 35 věznic s oficiální kapacitou pro 19 833 odsouzených. K datu 31. března 2026 jsou kapacity v těchto jednotkách naplněné z 95,8 %

(World Prison Brief, 2026). Oproti tomu byl ve Vězeňské službě pro rok 2024 stanoven celkový počet zaměstnanců ve výši 11 935 míst (Vězeňská služba ČR, 2025).

V kontextu separace však docházelo i k reflexi vnímání přítomnosti transgender osoby na oddíle ostatními odsouzenými. Přímo respondenti se k přítomnosti vyjadřovali neutrálně a deklarovali svou nezaujatost. Očekávali však, že většinová reakce vězeňské populace by měla na přítomnost transgender osoby na jejich oddílech negativní reakci.

> *Respondent 9 (VTOS): „Celýmu oddílu by se to nelíbilo, některý by to nepochopili a nechali by ho [transgender osobu – poznámka autora] vypsat z oddílu, s takovýma lidma nechtěj mít nic společnýho"*

Tato výpověď poukazuje opět na skutečnost, že transgender osoby ve vězeňském prostředí jsou vnímáni jako odlišní. Nezapadají do kolektivu a podmínky jejich integrace jsou už od začátku zhoršené nahlížením odsouzených a absencí znalostí či pochopení dané problematiky.

Dalším identifikovaným preventivním opatřením bylo neprojevovat svou gender identitu transparentně. Jednalo se o doporučení směřováno direktivně transgender osobám a více rezonovalo mezi odsouzenými. Zde se projevuje návaznost na koncept *umrtvení já* (Goffman, 1961*)*. Systém opomíjí individualitu odsouzených, nicméně jejich fungování ve vězeňství bylo tomuto jevu přizpůsobeno. Nevystupováním se svou gender identitou transparentně by tak dle respondentů docílil jedinec eliminace rizik.

> *Respondent 8 (VTOS): „Tady [v mužské věznici s ostrahou] by to asi nevadilo, kdyby nebylo na první pohled poznat, že je to žena."*

Tento doporučovaný přístup vyplýval z vlastní strategie odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody. Často upozorňovali na to, že si hledí svého, nezapojují se do kolektivu více než je nutné a věnují se především práci.

Na základě rozhovorů byly identifikovány dva základní typy vězněných osob dle jejich vystupování v rámci vězeňského prostředí při výkonu trestu odnětí svobody. První skupinou jsou jedinci, kteří se nikterak nezapojují do kolektivu. Jejich hlavní starostí je plnit

uspokojivě své povinnosti a nedostat se do rozporu s řádem a pravidly. Zpravidla se jedná o prvotrestané jedince, kteří vnímají svou zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody tak intenzivně a odpudivě, že ji již nechtějí opakovat a zároveň udělají vše pro to, aby tato zkušenost byla co nejkratší a aby se v žádném případě neprodlužovala. Vědí, že porušení pravidel by mělo následky, které nejsou ochotni riskovat. Druhou skupinou je opak výše uvedeného. Odsouzení jsou již adaptováni na vězeňské prostředí (Souza a Dhami, 2010). Trest často opakují, nebo je tak dlouhý a jejich vidina propuštění tak vzdálená, že nemají motivaci upravit své chování k lepšímu. V kontextu umisťování transgender osob mezi ostatní odsouzené, bez řešení separací, bylo doporučováno umístění na celu k první pojmenované skupině.

V rozhovorech opakovaně zazníval příměr vězněných osob k opicím, či zoologické zahradě. Toto přirovnání zaznívalo jak ze strany příslušníků Vězeňské služby, tak osob se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody. Tímto termínem bylo míněno chování, které je motivováno primitivními pudy, nízkým intelektem a přímočarým uvažováním.

> *Respondent 2 (VS): „Ta věznice, ten kriminál sám vo sobě je jako velmi, velmi specifický místo kde jsou jako velmi specifický lidi a funguje tam jako na velmi primitivním dejme tomu způsob života. Jo, neřikam, že jsou všichni primitivní, nebo všichni hloupí, to samozřejmě jako určitě ne, ale jako obecně v základu ten kriminál je prostě taková malá ZOO bych to nazval. Jo fakt to funguje jako na nejvíc primitivních základech toho vnímání.“*

Touto odpovědí bylo zpravidla vysvětlováno jakým způsobem vězeňská populace přistupuje k čemukoliv neznámému. Odkaz na primitivní způsob života lze navázat i na deprivace, které ve vězení z odnětí svobody plynou (Sykes, 1958). Právě deprivace heterosexuálních vztahů je základním kamenem pro chování odsouzených osob v kontextu sexuálních potřeb. Největším identifikovaným rizikem, kterému by transgender osoba ve výkonu odnětí svobody mohla čelit, bylo sexuální násilí. K nedobrovolnému sexuálnímu styku dochází ve vězeňském prostředí často.

> *Respondent 6 (VTOS): „Tam se znásilňuje normálně, měli s nim dlouho sex a hodně, až to bylo prostě, bylo to zničený – ten zadek jakoby, tak mu udělali díru nožem do břicha, ho rozřízli a dělali to do toho břicha jakoby, aby měli další díru jakoby.“*

Obava z tohoto rizika je umocněná predikcí feminních atributů transgender osob v mužském vězeňském prostředí. Prevence sexuálního násilí je ve vězeňském prostředí zajištěna strategickým umisťováním odsouzených, při kterém dochází k oddělování možných obětí od možných pachatelů násilí. Pro usnadnění identifikace možných obětí násilí je doporučována spolupráce odsouzených s vězeňským personálem a nahlašování takových incidentů (Blatníková, 2016). Informování Vězeňské služby o porušování pravidel je však v přímém rozporu s *trestaneckým kodexem*. Jedním z jeho základních pravidel je neinformovat a nekomunikovat s autoritami (Clemmer, 1958, s. 162).

Analýzou dat byly identifikovány dvě roviny nahlížení ženské pohlavní role v kontextu vězeňského prostředí. Ukázalo se, že respondenti nedokáží identifikovat, zda se jednalo o transgender ženu, či homosexuálního jedince přijímajícího feminní roli. V rámci uskutečněných rozhovorů bylo potvrzeno, že gender není statická a daná záležitost ani ve vězeňském prostředí (West a Zimmerman, 1987). Na základě literatury bylo identifikováno, že postavení v mužských věznicích je dáno hierarchickým uspořádáním, které určuje maskulinní chování jedinců. V případě, že má však odsouzený tělesnou stavbu, která jej v tomto systému od základu znevýhodňuje, nalézá řešení prostřednictvím adaptace na feminní roli, ze které pro něj plynou výhody. Těmito výhodami je myšleno zajištění si ochrany, či zboží (nejčastěji tabákových výrobků).

Jedinci, kteří akceptují feminní roli byli zpravidla odsouzení, kteří se netajili svou homosexuální orientací, zároveň jim jejich sexuální orientace zajišťovala na svobodě druh obživy. Pro zajištění svých výhod a kompenzace Sykesovy (1958) identifikované deprivace heterosexuálních vztahů, převzali tito jedinci feminní roli, která však nemusela nutně být vázána na jejich gender identitu. Respondenti, kteří o těchto osobách vypovídali byli často dotazování na zájmena, která zmíněné osoby, či ostatní odsouzení používali. Zpravidla se jednalo o zájmeno on, prostřednictvím tohoto bylo identifikováno, že se pravděpodobně nejednalo o *pravé transgender osoby* (viz pravá a nepravá homosexualita (Nedbálková, 2003)).

Významným indikátorem vnímání rozdílu mezi převzetím feminní role ze zištných důvodů a transgender identitou byla zkušenost jednoho z respondentů, který odlišoval dvě osoby vystupující ve feminní roli ve vězeňském prostředí. Tento respondent měl také zkušenost s transgender ženou mimo výkon trestu. V tomto případě uvedl, že by pro něj byla opět nemyslitelná vůbec představa existence této konkrétní osoby ve vězeňském prostředí. Zkušenost, kterou respondent sdílel byla vystavena na dvou aktérech vězeňství, kteří vykazovali feminní atributy identifikované respondentem. Oba měli dlouhé vlasy, upravovali si oděv tak, aby připomínal typicky ženské oblečení (sukně, spodní prádlo), využívali oční stíny, řasenky, aj. Jeden však byl respondentem identifikován jako homosexuál přebírající feminní roli a druhý aktér byl však chápan jako transžena. V tomto kontextu je dalším zajímavým zjištěním, že identifikované osoby využívaly pseudonymy (vybraná jména) nečeského původu. Jména, která tyto osoby využívaly byla inspirována známými nebo fiktivními ženskými osobnostmi. Pro demonstraci rozdílů v identifikaci transgender osoby a cisgender muže přebírající feminní roli byla na základě tohoto rozhovoru vytvořena tabulka.

Indikátor	Transgender osoba	Cisgender muž přebírající feminní roli
Umístění	MON (oddíl pro možnou oběť násilí)	Standardní oddíl
Zájmena	Ona	On
Pozice ve věznici	Riziko pro ostatní odsouzené, zájem o začlenění se do kolektivu skrze nabízení zboží x od odsouzených nepřijetí	Plnění feminní role pro ostatní odsouzené (praní, úklid) za cigarety, ostatními odsouzenými akceptován

(Tabulka 1)

V mužských věznicích lze tedy pozorovat zpravidla homosexuální jedince vykazující performancí ženské role prostřednictvím vizuálních úprav – například líčení obličeje, upravené dlouhé vlasy, či vlastní úpravou oděvu v podobě přešívání kalhot, výroby sukní, či úpravy spodního prádla. Tyto osoby jsou ale také spojovány se stereotypně ženskými aktivitami. Ostatním mužům ve ve výkonu trestu odnětí svobody uklízejí, nebo perou

oblečení. Prostřednictvím přebírání této role si jedinec stylizující se do feminní postavy zajišťuje cigarety, peníze, či ochranu od mužů, se kterými tvoří pár připomínající heterosexuální vztah.

> *Respondent 6 (VTOS): „Tam se třeba ty homosexuálové, tak to nevím jestli třeba byli, protože voni se tam třeba chovaj jako ženský, nebo voni třeba o sobě mluví jako vo ženskejch, ale voni to spíš jako to je taková jakoby hra zase pro ty frajery, aby to vypadalo, že je to holka.*“

Přítomnost transgender osoby ve vězeňském prostředí nebyla ojedinělá zkušenost. Vlastní zkušenost, nebo alespoň doslechnutí se o přítomnosti transgender osoby se prolínala téměř všemi rozhovory. Ve výpovědích příslušníků Vězeňské služby bylo identifikováno, že s takovou situací měli zkušenost alespoň v jednom případu všichni. Nejednalo se však vždy o transgender osobu ve výkonu trestu odnětí svobody, ve dvou případech bylo sděleno, že mají respondenti zkušenost s transgender příslušníkem Vězeňské služby. Jeden z respondentů uvedl, že byl obeznámen s chystajícím se nástupem transgender příslušníka do jeho věznice, nicméně k samotnému nástupu nakonec nedošlo. Pravý důvod mu nebyl znám, interpretoval si však tuto zkušenost na základě vlastní představy o vězeňském prostředí, kterou během našeho rozhovoru i výrazně artikuloval. Jedná se o *„jiný svět“* a toto prostředí by pro příslušníka s transgender identitou nebylo bezpečné.

Tuto domněnku jednoho respondenta však potvrzuje přímá zkušenost jiného. V jeho případě příslušník v procesu úřední změny pohlaví nastoupil do služebního poměru a výzvy, kterým čelil nebyly jednoduché. Samotná věznice musela svůj chod přizpůsobit přítomnosti transgender osoby – jednalo se o transgender muže, který však byl při nástupu do služby na počátku procesu úřední změny pohlaví. Tato situace se odehrávala před změnou zákona č. 373/2011 Sb., tudíž byl proces podstatně delší. Přizpůsobení věznice mělo dvě roviny, ve kterých bylo se zmíněným příslušníkem Vězeňské služby zacházeno odlišně. Náplň práce i vykonávání mimopracovních činností ve věznici bylo přizpůsobeno zvýšenému riziku, které bylo identifikováno velmi podobně jako u transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Tento jedinec prakticky nepřicházel do přímého styku s odsouzenými kvůli obavám o jeho bezpečí stran jeho kolegů. Taktéž byla tato osoba separována od ostatních

příslušníků VS vlastním prostorem pro převlékání. Služební poměr této osoby nebyl příliš dlouhý, výkon služby byl totiž doprovázen velmi negativními reakcemi na její gender identitu, a to ze strany kolegů i odsouzených. Negativní projevy měly pouze verbální formu, za to jejich frekvence a intenzita byla vysoká. Těmto projevům následně čelil celý sbor příslušné věznice, opět od odsouzených po příslušníky Vězeňské služby po celé republice.

> *Respondent 2 (VS): „Protože ty vězni jak to věděli, tak samozřejmě s tim jak už se snažili, jako útočit na nás, skrz jako, ať už jako posměšky, ať už ňáký narážky … a i to pak byla informace, která vlastně se dostala do všech ostatních jako kriminálů tady v česku a i to způsobovalo vlastně takový ty, dejme tomu kolegiální jako posměšky v rámci jako všech co jsme se setkávali, … a už tam i vznikalo dejme tomu napětí, úšklebky a takový věci, což jako zase, bylo to velmi to bylo jako v rámci jako ňákýho kolegiálního jako se bavení a kord ještě mezi takovejma chlapama jako prostě takový vostřejší, jo. Takže nás to jako příslušníky vlastně postavilo do jako velmi nepříjemný situace.„*

Přítomnost transgender osoby v řadách zaměstnanců věznice výrazně ovlivnila její chod. Mimo provozních záležitostí, které vězeňský personál přizpůsoboval na základě obav z rizik plynoucích z přítomnosti transgender osoby mezi odsouzenými, dopadala skutečnost i na kolegiální vztahy napříč věznicemi v České republice. Narážky a posměšky, které nebyly přímo adresované zmíněné osobě umocňovaly však negativní postoj ostatních příslušníků konkrétní věznice.

Respondent si nevybavoval jak informaci o transgender identitě zmíněného kolegy obdržel, nicméně jak sám uvádí *„v kriminále se vždycky všechno ví“*. Samotný tok informací ve věznicích je vlivným fenoménem. Jak bylo již zmíněno, informaci o přítomnosti transgender osoby sdíleli respondenti téměř ve všech případech, ačkoliv s konkrétní osobou nepřišli vždy do styku přímou interakcí. Informace o přítomnosti transgender osoby z doslechu pocházela z různých zdrojů. V některých případech se jednalo o informaci, kterou získali jedinci svou pracovní pozicí ve věznici, jindy čerpali z nápisů na zdech v celách. Fenomén transgender osob se však zdá být atraktivním tématem v mužském vězeňském prostředí pro svou odlišnost a narušení konstruktu maskulinity, která v tomto prostředí panuje.

Jak bylo představeno na tomto konkrétním případě, tolerance odlišnosti transgender osob od maskulinní normy převládající ve vězeňském prostředí je nízká oboustranně. Jak vězněné osoby, tak vězeňský personál vnímá tuto odlišnost negativně, v lepším případě se k ní staví lhostejně. Z rozhovorů bylo identifikováno, že prioritou Vězeňské služby je bezpečnost, zároveň však nejsnazší možná cesta k sjednání pořádku.

> *Respondent 6 (VTOS): „Takže i tadyto ti říkám, že by to bylo jen vo tom aby měli co největší klid [vězeňský personál – poznámka autora]*“.

Nejsnažším řešením, které bylo také aplikováno ve zdokumentovaném případě umístění transgender osoby do výkonu trestu odnětí svobody, je separace (Šabatová et al., 2019). Jak však bylo v tomto konkrétním případě popsáno, není přípustné separovat jedince bez ospravedlnitelného důvodu, nehledě na psychické dopady odděleného umisťování, které mohou být dle Robinson et al. (2024) intenzivnější u transgender osob vzhledem k tomu, že se jedná o zranitelnější populaci. Navzdory uvedenému však ve výzkumu nebyla zjištěna jiná varianta řešení umisťování transgender osob než separovaně. Perspektivou obou skupin – vězněných osob i personálu, je nemyslitelné umístit transgender osobu do kolektivu ostatních vězňů.

> *Respondent 8 (VTOS): „No to ne, to nejde, to by nepřežil, to by nedal, to by nešlo, to ani náhodou, to by nešlo, ani na áčko [věznice s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení – poznámka autora].“*

Kromě separátního umístění transgender osoby na samostatnou celu zaznívaly návrhy na vybudování zvláštního oddílu, oddělení, případně samostatné jedné věznice, do které by byly umisťovány transgender osoby z celé České republiky, Všechny tyto návrhy však narážejí na problematickou kondici českého vězeňství, nízký stav zaměstnanců a přeplněné ubytovací kapacity samotných věznic. Všechny aspekty, které limitují alternativní řešení umisťování transgender osob v českém vězeňství spojuje záležitost financování.

> *Respondent 3 (VS): „Vězeňství jako takový stojí stát nehorázný peníze. Jakýkoliv budování vězeňských bloků, nových věznic, rekonstrukce. To sou enormní investice, který se tomu státu v životě nevrátěj.“*

Tato skutečnost naráží na dosavadní absenci pravidel pro umisťování transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Bylo zjištěno, že nutnost speciálního umístění považují participanti výzkumu za nutnou, pro řešení situace však odkazují zpravidla na vyšší autoritu. Participanti se zkušeností vězeňského prostředí z profesní perspektivy odkazují zpravidla na Generální ředitelství. Tento efekt potvrzuje Goffmanovu (1961) koncepci totální instituce z hlediska zodpovídání se jedné autoritě. Návyk na následování pravidel se projevuje ve vězeňském prostředí tak, že se jeho aktéři vyhýbají vlastní iniciativě a spoléhají na stanovení náležitostí autoritou, které budou zkrátka následovat. Z vyjádření Generálního ředitelství (Příloha 1) však vyplývá, že tento souhrn pravidel zatím vytvořen nebyl. Pro umisťování a výkon trestu odnětí svobody transgender osob platí tedy v tuto chvíli identická pravidla jako pro cisgender odsouzené.

Závěr

V českém vězeňství byla identifikována velmi nízká míra seznámenosti vězeňské populace s tematikou transgender osob. Na situaci přítomnosti transgender osob není toto prostředí připraveno ani z hlediska informovanosti ani interními pravidly a nařízeními institucí. Umisťování transgender osob do zařízení pro výkon trestu odnětí svobody však představuje pro vězeňství výzvy, na které se lze jen těžko připravit. Identifikovanými problémy, které mohou vyvstat bylo především sexuální násilí. Tomuto riziku je možné předejít speciálním umístěním transgender osoby. Opět však z tohoto řešení plynou další komplikace. Umisťování osob do příslušných zařízení pro výkon trestu odnětí svobody je řízeno pojmenovanými pravidly, které však nejsou téměř dosažitelná při zohlednění všech komplikací plynoucích z přítomnosti transgender osoby.

Vězeňské prostředí zrcadlí fenomény ve společnosti, ne však stejnou měrou. Stejně tak jako lze pozorovat na neúměrném rozložení odsouzených mužů a žen, lze predikovat přítomnost transgender osoby. Pro realizaci co možná nejspravedlivějších podmínek pro výkon trestu je však nutné instituci vězeňství i její aktéry na tuto skutečnost připravit. Toho je možné dosáhnout například edukací vězeňského personálu o problematice transgender osob a s ní se pojících okolností. Příslušníci vězeňské služby dbají na nastavená pravidla, řídí se jimi a především na ně spoléhají, tato skupina respektuje autoritu, které podléhají v rámci vězeňského prostředí, jak bylo popsáno již konceptem Goffmanovy totální instituce (1961).

Gender identita nebo role v mužských věznicích hraje signifikantní roli, ovšem tato koncepce se zdá vězeňským aktérům cizí. Řízení se tím co je feminní, či maskulinní bylo u odsouzených osob pozorováno primárně na základě viditelných indikátorů, nebylo však hlouběji zkoumáno jak tyto viditelné znaky dopadají na gender identitu míněné osoby.

Nakonec bylo identifikováno, že negativní postoj k transgender osobám ve vězeňství a obavy, které tuto skutečnost provázejí jsou spojeny s diskurzivní konstrukcí reality. Přebírání feminní role není pro aktéry mužských věznic nic nového. Zpravidla osoby přebírající feminní roli v mužských věznicích ani nečelí žádným z pojmenovaných rizik

a jsou akceptováni v této pozici, nicméně pro pojem transgender osoby tato rizika předpokládána byla. Tento rozpor poukazuje na skutečnost, že zatímco tradiční formy feminity (např. v podobě homosexuálních vztahů či specifických subkulturních rolí) jsou v mužském vězeňském řádu čitelné a hierarchicky zařaditelné, pojem *transgender* představuje pro aktéry vězeňství neznámou entitu, která narušuje zavedená schémata. V souladu s dominujícím diskursem o této skupině, je tak transgender osobě přisouzena role oběti nikoliv na základě jejího reálného ohrožení, ale na základě reflexivní reakce systému na *jinost* které aktéři vězeňství nerozumí. Identifikace transgender osob jako nositelů rizika je tedy spíše výsledkem sociální konstrukce a stereotypizace než empiricky podloženým faktem.

Zkoumání fenoménu transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody bylo identifikováno jako relevantní. Budoucím důležitým přínosem by bylo rozšíření předloženého zjištění z perspektivy českého vězeňství o perspektivu transgender osob s žitou zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody v českém kontextu. Zásadním limitem této práce je pokrytí pouze zkušenosti z mužských zařízení, tím vzniká propast perspektivy ženských věznic, která chybí pro výpovědní hodnotu o charakteru českého vězeňství jako celku v kontextu transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

1. ABBOTT, Laura, ROBINSON, Catherine a TYSON, Susan. 2020. Pregnancy and childbirth in English prisons: institutional ignominy and the tubal self. *Sociology of Health & Illness*. 42(3), 660–676. ISSN 0141-9889. Dostupné z: https://doi.org/10.1111/1467-9566.13052. [cit. 2026-04-25].

2. ACKER, Joan. 1992. From Sex Roles to Gendered Institutions. *Contemporary Sociology.* 21(5), 565–569. ISSN 0094-3061. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/2075528. [cit. 2026-03-06].

3. AHMED, Sirwan Khalid, MOHAMMED, Ribwar Arsalan, NASHWAN, Abdulqadir J., IBRAHIM, Radhawan Hussein, ABDALLA, Araz Qadir et al. 2025. Using thematic analysis in qualitative research. *Global Methods and Interventions*. 4, 100198. ISSN 2772-9710. Dostupné z: https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2025.100198. [cit. 2025-12-04].

4. ANG, Rebecca P., LIM, Khoon-Myra, TAN, Aik-Guan a HUAN, Vivien S. 2004. Effects of gender and sex role orientation on help-seeking attitudes. *Current Psychology*. 23(3), 203–214. ISSN 1936-4733. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/s12144-004-1020-3. [cit. 2026-03-10].

5. BANDYOPADHYAY, Mahuya a MAZUMDAR, Mrinalini. 2025. Avoidance, violence and embodied carcerality: Transgender experiences with police and prisons in India. *Incarceration*. 6. ISSN 2632-6663. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/26326663251351696. [cit. 2025-12-04].

6. BEISCHEL, Will J., GAUVIN, Stéphanie E. M. a VAN ANDERS, Sari M. 2022. „A little shiny gender breakthrough“: Community understandings of gender euphoria. *International Journal of Transgender Health*. 23(3), 274–294. ISSN 2689-5269. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/26895269.2021.1915223. [cit. 2026-03-28].

7. BLATNÍKOVÁ, Šárka. 2016. Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-158-5. Dostupné také z: https://iksp.gov.cz/storage/169/433-Nebezpecnost-a-nasili-ve-vezenskem-prostredi-1.pdf. [cit. 2026-03-04].

8. BRAUN, Virginia a CLARKE, Victoria. 2006. Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology.* 3(2), 77-101. ISSN:1478-0887. Dostupné z: https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa. [cit. 2026-04-22]

9. BRITTON, Dana M. 1997. Gendered Organizational Logic: Policy and Practice in Men's and Women's Prisons. *Gender & Society*. 11(6), 796–818. ISSN 0891-2432. DOI: 10.1177/089124397011006004. [cit. 2025-12-03].

10. BRÖMDAL, Annette, MULLENS, Amy B., PHILLIPS, Tania M., a GOW, Jeff. 2018. Experiences of transgender prisoners and their knowledge, attitudes, and practices regarding sexual behaviors and HIV/STIs: A systematic review. *International Journal of Transgenderism*. 20(1), 4–20. ISSN 1553-2739. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/15532739.2018.1538838. [cit. 2025-12-03].

11. BUTLER, Judith P. 1999. *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. 2. vydání. New York: Routledge. ISBN 0-415-92499-5.

12. CALLAGHAN, Walter. 2021. Sex and gender: More than just demographic variables. *Journal of Military, Veteran and Family Health*. 7(s1), 126–128. ISSN 2368-7924. Dostupné z: https://doi.org/10.3138/jmvfh-2021-0027. [cit. 2026-04-04].

13. CLEMMER, Donald. 1958. *The prison community*. New York: Rinehart & company.

14. DIRGA, Lukáš a HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. 2014. Prison as a Place of Ambiguous Power Relations: The Perspectives of Czech Prison Guards. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 50(1), 83–105. ISSN 0038-0288. Dostupné z: https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.1.31. [cit. 2026-04-06].

15. DIRGA, Lukáš, LOCHMANNOVÁ, Alena, JUŘÍČEK, Petr. 2015. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. In *Sociológia - Slovak Sociological Review*, 47(6), 559-578. 0049-1225.

16. DIRGA, Lukáš. 2017. Body as a Project: The Relationship Czech Prisoners Have to Their Bodies. *Sociológia*. 49(6), 636–656. ISSN 0049-1225. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/321832986_Body_as_a_Project_The_Relationship_Czech_Prisoners_Have_to_Their_Bodies. [cit. 2026-03-06].

17. DONOHUE, Gráinne, MCCANN, Edward a BROWN, Michael. 2021. Views and Experiences of LGBTQ+ People in Prison Regarding Their Psychosocial Needs: A Systematic Review of the Qualitative Research Evidence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18(17), 9335. ISSN 1660-4601. Dostupné z: https://doi.org/10.3390/ijerph18179335. [cit. 2026-03-16].

18. DVOŘÁČKOVÁ, Jana. 2012. Transgenderové identity v sociologickém kaleidoskopu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 13(1), 95–9. ISSN 1213-0028. Dostupné z: https://genderonline.cz/pdfs/gav/2012/01/19.pdf. [cit. 2026-03-06].

19. ELLEMERS, Naomi. 2018. Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology*. 69, 275–298. ISSN 0066-4308. Dostupné z: https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719. [cit. 2026-03-05]

20. ERNI, John Nguyet. 2013. LEGITIMATING TRANSPHOBIA: The legal disavowal of transgender rights in prison. *Cultural Studies*. 27(1), 136–159. ISSN 0950-2386. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/09502386.2012.722305. [cit. 2026-04-06].

21. FIFKOVÁ, Hanka, WEISS, Petr, PROCHÁZKA, Ivo, T. COHEN-KETTENIS PEGGY, PFÄFFLIN, Friedemann et al. 2008. Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-1696-1.

22. FOUCAULT, Michel. 2000. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Přeložil Čestmír PELIKÁN. Praha: Dauphin. Studie, sv. 10. ISBN 80-86019-96-9.

23. GOFFMAN, Erving. 1961. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. New York: Doubleday Anchor.

24. GRANT, Ruby, AMOS, Natalie, COOK, Teddy, LIN, Ashleigh, HILL, Adam et al. 2025. From euphoria to wellbeing: Correlates of gender euphoria and its association with mental wellbeing among transgender adults. *International Journal of Transgender Health*. 26(4), 1111–1119. ISSN 2689-5269. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/26895269.2024.2324100. [cit. 2026-03-06].

25. HENDL, Jan. 2005. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

26. HINES, Sally. 2007. *TransForming gender: Transgender practices of identity, intimacy and care*. Bristol: Policy Press. ISBN 978-1-86134-916-3.

27. JENSEN, Alexander, SCHOFIELD, Kyle A., a CUTTLER, Carrie. 2023. Effects of transgender identity labels on perceptions of gender minorities. *Psychology & Sexuality*. 15(2), 235–253 ISSN 1941-9899. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/19419899.2023.2246069. [cit. 2026-04-01].

28. JOLY, Danièle a BECKFORD, James A. 2006. „Race" Relations and Discrimination in Prison: The Case of Muslims in France and Britain. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*. 4(2), 1–30. ISSN 1556-2948. Dostupné z: https://doi.org/10.1300/J500v04n02_01. [cit. 2026-03-03]

29. JOSE, William S. 1968. TOTAL INSTITUTIONS: A RECONSTRUCTION. *Sociological Focus*. 1(4), 18–26. ISSN 0038-0237. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20830650. [cit. 2026-03-01].

30. KARMEL, Madeline. 1969. Total Institution and Self-Mortification. *Journal of Health and Social Behavior*. 10(2), 134–141. ISSN 0022-1465. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/2948361. [cit. 2026-03-01].

31. KOLK, Martin, TILLEY, Lucas, VON ESSEN, Emma, MOBERG, Ylva a BURN, Ian. 2025. The Demography of Sweden's Transgender Population: A Research Note on Patterns, Changes, and Sociodemographics. *Demography*. 62(2), 349–363. ISSN 0070-3370. Dostupné z: https://doi.org/10.1215/00703370-11850105. [cit. 2025-12-04].

32. MCCAULEY, Erin, ECKSTRAND, Kirsten, DESTA, Bethlehem, BOUVIER, Ben, BROCKMANN, Brad et al. 2018. Exploring Healthcare Experiences for Incarcerated Individuals Who Identify as Transgender in a Southern Jail. *Transgender Health*. 3(1), 34–41. ISSN 2380-193X. Dostupné z: https://doi.org/10.1089/trgh.2017.0046. [cit. 2025-12-05].

33. MEERWIJK, Esther L. a SEVELIUS, Jae M. 2017. Transgender Population Size in the United States: A Meta-Regression of Population-Based Probability Samples. *American Journal of Public Health*. 107(2), 216–222. ISSN 0090-0036. Dostupné z: https://doi.org/10.2105/AJPH.2016.303578. [cit. 2025-12-04].

34. MERTL, Jiří. 2020. „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsibilizace u vězněných a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 56(4), 523–553. ISSN 0038-0288. Dostupné z: https://doi.org/10.13060/csr.2020.017. [cit. 2026-04-04].

35. MONEY, John. 1970. Sexual Dimorphism and Homosexual Gender Identity. *Psychological Bulletin*. 74(6), 425–440.

36. NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. 2003. Má vězení střední rod? aneb Maskulinita a femininita ve vězeňských subkulturách. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 39(4), 469–486 ISSN 0038-0288. Dostupné z: https://doi.org/10.13060/00380288.2003.39.4.03. [cit. 2026-04-05].

37. PAKES, Francis a HOLT, Katrine. 2017. Crimmigration and the prison: Comparing trends in prison policy and practice in England & Wales and Norway. *European Journal of Criminology*. 14(1), 63–77. ISSN 1477-3708. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/1477370816636905. [cit. 2026-03-16].

38. PETERSON, Abby, WAHLSTRÖM, Mattias a WENNERHAG, Magnus. 2018. 'Normalized' Pride? Pride parade participants in six European countries. *Sexualities*. 21(7), 1146–1169. ISSN 1363-4607. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/1363460717715032. [cit. 2026-03-28].

39. QUIROGA-CARRILLO, Ana, FERRACES OTERO, María José a LORENZO MOLEDO, Mar. 2024. Gender Discrimination in Prison: The Perception of Women

Inmates and Prison Professionals. *Societies*. 14(1), 5. ISSN 2075-4698. Dostupné z: https://doi.org/10.3390/soc14010005. [cit. 2026-03-16].

40. ROBINSON, Lauren K., DUPRÉ, Juliette, HUSELID, Ariana Nesbit a BURKE, Shane. 2024. The Present State of Housing and Treatment of Transgender Incarcerated Persons. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*. 52(2), 186–195. ISSN 1094-303X. Dostupné z: https://doi.org/10.29158/JAAPL.240020-24. [cit. 2026-04-06].

41. ROBINSON, Russell K. 2011. Masculinity as Prison: Sexual Identity, Race, and Incarceration. *California Law Review*. 99(5), 1309–1408. ISSN 0008-1221. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41345385?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents. [cit. 2026-03-16].

42. ROUTH, Douglas, ABESS, Gassan, MAKIN, David, STOHR, Mary K., HEMMENS, Craig, YOO, Jihye. 2017. Transgender Inmates in Prisons: A Review of Applicable Statutes and Policies. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 61(6), 645–666. ISSN 0306-624X. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/0306624X15603745. [cit. 2026-03-16].

43. SEXTON, Lori, JENNESS, Valerie a SUMNER, Jennifer Macy. 2010. Where the Margins Meet: A Demographic Assessment of Transgender Inmates in Men's Prisons. *Justice Quarterly*. 27(6), 835–866. ISSN 0741-8825. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/07418820903419010. [cit. 2026-04-07].

44. SOUZA, Karen A. a DHAMI, Mandeep K. 2010. First-time and recurrent inmates' experiences of imprisonment. *Criminal Justice and Behavior*. 37(12), 1330–1342. ISSN 0093-8548. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/0093854810379969. [cit. 2026-03-16].

45. STOLLER, Robert J. 1946. A Contribution to the Study of Gender Identity. *International Journal of Psychoanalysis*. 45, 220–226 Dostupné z: https://transreads.org/wp-content/uploads/2024/10/2024-10-10_6707cf13748e0_1964_Stoller_AContributiontotheStudyofGenderIdenti.pdf. [cit. 2026-04-07].

46. SVOBODA, Milan. 2017. Transgender osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. *České vězeňství*. 25 (4), 15–16. ISSN 1213-9297.

47. SYKES, Gresham M. 1958. *The Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison*. Princeton: Princeton University Press. ISBN 0-691-09336-9.

48. ŠABATOVÁ, Anna, SVOBODA, Milan, MATUŠKA, Jiří a KLUMPAR, Martin. 2019. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Vězeňství II*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-7631-004-9.

49. TRIPATHY, Snehasish, NEGI, Sapna, UDHAYA, Elakeya, BEIG Mirza Adil a KUMAR, Dilip. 2023. Health-Related Experiences, Needs, and Challenges of

Transgender People in Prisons: A Systematic Review. *The Prison Journal*. 103(6), 812–836. ISSN 0032-8855. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/00328855231208015. [cit. 2025-12-03].

50. VAN HOUT Marie-Claire, CROWLEY Des. 2021. "The “double punishment” of transgender prisoners: a human rights-based commentary on placement and conditions of detention". *Int J Prison Health,* 17(4), 439–451. Dostupné z: https://doi.org/10.1108/IJPH-10-2020-0083. [cit. 2026-04-28].

51. WEST, Candace, ZIMMERMAN, Don H.. 1987. Doing Gender. *Gender & Society*. 1(2), 125–151. ISSN 0891-2432. Dostupné z: http://links.jstor.org/sici?sici=0891-2432%28198706%291%3A2%3C125%3ADG%3E2.0.CO%3B2-W. [cit. 2026-03-05].

Prameny

1. ČESKO. 1999a. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírka zákonů České republiky. 1999. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169. [cit. 2026-04-05].

2. ČESKO. 1999b. Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345. [cit. 2026-04-05].

3. ČESKO. 2011. Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-373. [cit. 2026-04-05].

4. ČESKO. 2012. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89. [cit. 2026-04-05].

5. ČESKO. 2024. Ústavní soud. Nález č. 144/2024 Sb., ve věci návrhu na zrušení § 29 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 21 a 23 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění zákona č. 202/2017 Sb., a vyslovení neústavnosti § 62 odst. 1 a § 72 odst. 3 a 5 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2024-144. [cit. 2026-04-06].

6. ČESKO. 2025a. Ministerstvo spravedlnosti. *Koncepce rozvoje vězeňství do roku 2035* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2025. Dostupné z: https://msp.gov.cz/documents/d/msp/koncepce-rozvoje-vezenstvi-do-roku-2035-pdf. [cit. 2026-04-06].

7. ČESKO. 2025b. Ministerstvo zdravotnictví. Metodický pokyn pro poskytovatele zdravotních služeb o postupu při vydávání potvrzení pro úřední změnu pohlaví trans osob. In: *Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky*. 2025, částka 9, s. 63–72. Vydáno 25. 6. 2025.

8. EVROPSKÝ VÝBOR PRO SOCIÁLNÍ PRÁVA. 2018. *Transgender Europe a ILGA-Europe proti České republice: rozhodnutí o odůvodněnosti (stížnost č. 117/2015)*. Štrasburk: Rada Evropy. Dostupné z: https://hudoc.esc.coe.int/eng?i=cc-117-2015-dmerits-en. [cit. 2026-03-06].

9. SCHORM, Vít Alexander. 2025. *Zpráva z návštěvy zařízení: Vazební věznice Olomouc*. Sp. zn. 38/2024/NZ/JM. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. Dostupné z: https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7342. [cit. 2025-12-05].

10. ÚSTAVNÍ SOUD ČR. 2021. *Nález ze dne 9. listopadu 2021, sp. zn. Pl. ÚS 2/20*. Brno: Ústavní soud ČR, 2021. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2022/Pl._US_2_20_vcetne_disentu.pdf. [cit. 2025-12-03].

Doplňkové zdroje

1. ARWS. 2025. Změna pohlaví v ČR po roce 2025. *Arws*. Dostupné z: https://arws.cz/novinky-v-arrows/zmena-pohlavi-v-cr-po-roce-2025. [cit. 2025-12-04].

2. BBC NEWS. 2019. New unit for transgender prisoners to open. *BBC News*. Dostupné z: https://www.bbc.com/news/uk-47434730. [cit. 2025-12-03].

3. BELL, Bethany. 2025. German controversy surrounds jail term for transgender far-right extremist. *BBC News*. Dostupné z: https://www.bbc.com/news/articles/c3r4zrg35vlo. [cit. 2025-12-04].

4. CORRECTIONAL SERVICE CANADA. 2024. *Gender diverse offenders* [online]. Ottawa: Correctional Service Canada. Dostupné z: https://www.canada.ca/en/correctional-service/programs/offenders/gender-diverse.html. [cit. 2025-12-04].

5. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2025. *Vězni*. Praha: ČSÚ, 2025. Dostupné z: https://csu.gov.cz/vezni?pocet=10&start=0&podskupiny=083&razeni=-datumVydani. [cit. 2025-12-04].

6. ČT24. 2026. Počet žádostí o úřední změnu pohlaví loni vzrostl více než šestinásobně. *ČT24*. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/pocet-zadosti-o-uredni-zmenu-pohlavi-loni-vzrostl-vice-nez-sestinasobne-369479. [cit. 2026-03-06]

7. HLÁVKA, Petr. 2024. Transgender osob rapidně přibývá, nejvíce z řad mládeže. *Hanácký Večerník*. Dostupné z: https://www.hanackyvecernik.cz/publicistika/glosy-komentare/transgender-osob-rapidne-pribyva-nejvice-z-rad-mladeze. [cit. 2025-12-04].

8. KRÁLOVÁ, Lenka [@V Tranzu]. 2026. *Marcel: Byl jsem zavřený v ženské věznici // trans příběhy* [online video]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=E31fXnlgz_g. [cit. 2026-03-04].

9. NÁRODNÍ ÚSTAV DUŠEVNÍHO ZDRAVÍ. 2024. *První výsledky průzkumu CZECHSEX: frekvence sexuálních aktivit Čechů klesá, seznamování se více přesouvá na internet* [online]. Klecany: NUDZ. Tisková zpráva. Dostupné z: https://www.nudz.cz/fileadmin/user_upload/Tiskove_zpravy/TZ-prvni_vysledky_CZECHSEX.pdf. [cit. 2026-03-04].

10. NÁRODNÍ ZDRAVOTNICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL. 2026a. *Gender*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a ÚZIS ČR. Dostupné z: https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/6837. [cit. 2026-03-05].

11. NÁRODNÍ ZDRAVOTNICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL. 2026b. *Transgender* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a ÚZIS ČR. Dostupné z: https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/4975. [cit. 2025-12-03].

12. RUTHERFORD, Nichola. 2023. Isla Bryson: What is the transgender prisoners row all about?. *BBC News*. Dostupné z: https://www.bbc.com/news/uk-scotland-63823420. [cit. 2025-12-03].

13. ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR. 2026. *F64.0 Transsexualismus*. MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí. Praha: ÚZIS ČR. Dostupné z: https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F64.0. [cit. 2026-04-04].

14. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2025. *Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2024*. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. Dostupné z: https://www.vs.gov.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/uredni-deska/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-vs-cr-2024-final.pdf. [cit. 2026-03-06].

15. WORLD PRISON BRIEF. 2026. *Czech Republic.* London: Institute for Crime & Justice Policy Research. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/country/czech-republic. [cit. 2026-04-22].

Resumé

This thesis is focused on the topic of transgender inmates serving prison sentences within the Czech prison environment. The increasing number of transgender individuals in society is an undeniable phenomenon that is likely to impact institutions such as the prison system. Given the specific social environment, it is necessary to analyze the prison setting through a Czech lens. The research into the Czech prison environment was conducted using a qualitative approach, collecting data through semi-structured interviews with persons in the prison system. Analysis of this data identified that the integration of transgender persons into the prison system poses several challenges at multiple levels.

The presence of a transgender person affects the institutional and organizational levels of the Czech prison system in terms of placement and the prevention of potential risks within the prison. Currently, the Czech prison environment lacks an official resolution or methodology regarding the treatment of transgender persons, therefore, each case is handled individually. Furthermore, a transgender person serving a prison sentence influences the functioning of the prison at the microlevel, specifically within individual relationships between other incarcerated persons and prison staff.

The Czech prison system is a masculine environment with a lack of empathetic perception and understanding of gender identity. The phenomenon of transgender persons was evaluated as unknown in the context of the Czech prison system, without interest in understanding it. Masculinity in this environment is clearly manifested in a hierarchical arrangement in which transgender people would not have a good chance of being placed. The identified risks result from this ignorance and the assumption of feminine attributes of transgender people placed in male prisons or sections.

Přílohy

Příloha 1: Sdělení na základě žádosti o poskytnutí informace

JID: VSETRfo3533586

Vězeňská služba České republiky
Generální ředitelství Praha, Odbor právní a zdravotních agend
Oddělení právní
Soudní 1672/1a, P.O. BOX 3, 140 67 Praha 4, ID DS: b86abcb

Č. j. VS-22067-4/ČJ-2026-80000P-INFZ

Alžběta Piorecká
nar. 11. 3. 2003
Palackého náměstí 99
386 01 Strakonice
pioreck@students.zcu.cz

– e-mailem –

Praha 3. února 2026
Počet stran: 3

SDĚLENÍ
ve věci žádosti o poskytnutí informace

I.

Vězeňská služba České republiky, se sídlem Soudní 1672/1a, 140 67 Praha 4, povinný subjekt ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů („povinný subjekt"), přijala dne 27. 1. 2026 prostřednictvím elektronické adresy podatelny žádost o poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů („zákon o svobodném přístupu k informacím"), kterou podala paní Alžběta Piorecká („žadatel"); zaevidovala jej pod č. j. VS-22067-1/ČJ-2026-80000P-INFZ.

II.

Žádost o poskytnutí informace obsahovala následující požadavek (cit.):

„…žádám o poskytnutí následujících informací týkajících se transgender osob ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu vazby v České republice:

1. Statistické údaje: Jaký je aktuální počet osob ve výkonu trestu a ve výkonu vazby, které se identifikují jako transgender (případně osob s diagnózou F64.0), v členění podle biologického pohlaví a vnímaného genderu?

2. Umisťování do věznic: Na základě jakých kritérií a vnitřních předpisů rozhoduje Vězeňská služba ČR o umístění transgender osoby do mužské či ženské věznice (zejména v případech, kdy osoba ještě neprošla legální změnou pohlaví)?

3. Zdravotní péče: Jakým způsobem je zajištěna kontinuita hormonální substituční terapie a specifické psychologické péče pro tyto osoby během výkonu trestu?

4. Bezpečnost a opatření: Existují specifické interní metodiky nebo pokyny pro příslušníky Vězeňské služby ČR upravující provádění osobních prohlídek u transgender osob a zajištění jejich bezpečnosti s ohledem na riziko šikany či násilí?

5. Vnitřní předpisy: Žádám o poskytnutí kopií (nebo odkazů) na aktuální interní předpisy, směrnice či metodické pokyny generálního ředitele Vězeňské služby ČR, které tuto problematiku upravují."

III.

Povinný subjekt k žádosti žadatele uvádí následující.

1) Povinný subjekt žadateli sděluje, že požadované statistické údaje neeviduje.

2) Vězeňská služba České republiky („VS ČR") postupuje obecně při umísťování odsouzených v souladu s platnou legislativou, řídí se zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů („ZVTOS"), a to především §§ 7 a 9 tohoto zákona. Při umísťování odsouzených do konkrétních věznic se řídí zvláště typem věznice, kam soud odsouzeného zařadil, a stanoveným stupněm zabezpečení. Dále se řídí zejména druhem programů zacházení s odsouzenými realizovaných v jednotlivých věznicích, možností poskytovat nebo zajišťovat potřebné zdravotní služby a podle možností též přihlíží k tomu, aby odsouzený vykonával trest co nejblíže místu pobytu blízkých osob. Dále zohledňuje aktuální obsazenost jednotlivých věznic a odsouzené umísťuje tak, aby byla ubytovací kapacita věznic a vazebních věznic využívána rovnoměrně, dále jsou zohledňovány oprávněné požadavky odsouzených nebo dalších oprávněných osob.

K dotazu dále povinný subjekt uvádí, že v českém právním řádu, ani ve vnitřních předpisech VS ČR, není aktuálně obsažena specifická úprava podmínek výkonu trestu, vazby či zabezpečovací detence transgender osob a tyto osoby jsou umísťovány dle jejich úředního pohlaví v souladu s ustanovením § 7 a § 9 ZVTOS, jak již bylo zmíněno. Nicméně s ohledem na velmi nízké počty transgender osob umístěných ve výkonu trestu, vazby či zabezpečovací detenci a současné absenci zákonného rámce upravujícího řešenou oblast, je přístup ze strany VS ČR k těmto osobám individuální.

3) VS ČR již zdravotní služby neposkytuje, na základě indikace lékaře Zdravotnických zařízení Ministerstva spravedlnosti realizuje eskortu k mimovězeňskému poskytovateli zdravotnických služeb. Ve vztahu k psychologické péči povinný subjekt sděluje, že každý zaměstnanec zařazený v oddělení výkonu vazby, oddělení výkonu trestu a oddělení výkonu zabezpečovací detence je povinen, kromě jiného, dbát, aby vůči vězněné osobě byla uplatňována pouze ta omezující opatření, která jsou nutná z hlediska bezpečnosti, ochrany života a zdraví osob a majetku ve věznici nebo v ústavu a byla jí omezována pouze občanská práva vymezená zákonem o výkonu vazby, zákonem o výkonu trestu nebo zákonem o výkonu zabezpečovací detence.

V každé vazební věznici, věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence působí psychologové, kteří poskytují odborné psychologické služby, a to v návaznosti na zjištěná rizika a potřeby vězněné osoby. Při výkonu své práce jsou psychologové povinni dodržovat etické principy související s profesí. Psychologická péče je poskytována formou individuální nebo skupinovou, a to podle specifické kategorie odsouzeného, povahy daného případu a podmínek vhodných k realizaci zvoleného postupu.

4) V rámci provádění prohlídek vězněných osob je postup pro jejich realizaci upraven vnitřním předpisem, nicméně neobsahuje odlišný postup pro realizaci prohlídek transgender osob, a k těmto osobám je přistupováno na základě jejich úředního pohlaví. Obdobně VS ČR nedisponuje specifickou interní metodikou či pokyny pro zaměstnance a příslušníky VS ČR, týkající se zajištění bezpečnosti s ohledem na rizika šikany či násilí transgender osob. K tomuto povinný subjekt doplňuje, že VS ČR se usilovně zabývá procesem předcházení, zabránění

a včasného odhalování násilí u vězněných osob bez rozdílu jejich pohlaví a vyhodnocením jejich potřeb a rizik.

5) VS ČR v současné době nedisponuje specifickými interními předpisy, které by upravovaly dotazovanou problematiku. Povinný subjekt sděluje, že VS ČR problematiku transgender osob zahrnuje v Koncepci rozvoje vězeňství do roku 2035.

Mgr. Michal Barák, LL.M.
ředitel odboru právního a zdravotních
agend
z p. Mgr. Pavel Smelik
vedoucí oddělení právního

Pavel Šmelik
Vězeňská služba České republiky
Důvod podepsání:
Čas podepsání: 03.02.2026 7:18:22